

CETĂȚENIA CA PUNCT DE LEGĂTURĂ ÎN MATERIA STATUTULUI PERSONAL

Corneliu VRABIE
Ion DĂNOI

***Résumé:** La statut personnel par la perspective du droit international privé représente cette catégorie juridique qu'elle englobe les divers institutions, les institutions qu'elle représente dans le droit interne la condition juridique de personne physique, mais dans le droit international privé sont gouvernés de même loi – la loi personnelle. Le statut personnel tel comme il est indiqué par la loi personnelle suivit l'individu ainsi comme l'ombre et la cicatrice suivit le corp (personam sequitur sicut umbra, sicut cicatrix in corpore).*

Pornind de la idea că punctul de legătură pentru legea aplicabilă statutului personal este cetățenia, o relatare a acestei instituții prin prisma dreptului internațional privat se impune de la sine. Instituția cetățeniei numai este o instituție care să aparțină în exclusivitatea dreptului constituțional. Ea nu aparține însă, în exclusivitate nici altor ramuri de drept.⁴²⁸ Cetățenia este o instituție complexă, integrând elemente specifice ce vizează mai multe ramuri de drept, aflându-se, în unele materii, la confluența acestor ramuri de drept. Legea națională este acea materie a dreptului internațional privat, ce derivă direct din conceptul de cetățenie, localizând raporturile ce țin de statutul personal în aria statului de care aparține cetățenia.

Calificarea noțiunii de cetățenie interesează dreptul internațional privat din două considerente. Pe de o parte, aceasta are ca rezultat divizarea rezidenților unui anumit stat în cetățeni și străini, ce au o altă cetățenie sau nu au cetățenia nici unui stat. Astfel, se ajunge pe terenul **condiției juridice a străinului**, condiție ce reprezintă totalitatea normelor juridice a forului care desemnează volumul de drepturi și obligații ce aparțin străinului rezident.

Pe de altă parte, cetățenia interesează **conflictul de legi**, deoarece este punctul de legătură a normei conflictuale referitor la starea și capacitatea persoanei fizice. Există o legătură între condiția juridică a străinului și conflictul de legi, deoarece numai în măsura în care străinului i se acordă un anumit volum de drepturi poate apărea conflictul de legi asupra legii după care aceste drepturi se exercită.⁴²⁹ Altfel spus, numai dacă străinului i se recunoaște dreptul de a contracta de către legea statutului unde se contractează, se pune și problema determinării legii ce va determina capacitatea sa de a contracta.

Conflictul de calificări în materia cetățeniei se soluționează în favoarea legii statului de cetățenie. Această soluție o adoptă practic toate sistemele de drept care au optat pentru legea națională ca lege personală. Astfel, noul Cod belgian de drept internațional privat din 2004, la art. 3, alin.1 stipulează următoarele: „La question de savoir si une personne physique a la nationalité d'un État est régie par le droit de cet État”. Legea română nr. 105/1992 prevede la art. 12, alin. 1 că „determinarea și proba cetățeniei se face în conformitate cu legea statului a cărui cetățenie se invocă”. O prevedere similară regăsim și în

⁴²⁸ Pogolșa S., *Starea civilă a persoanei fizice în dreptul internațional privat*, Teză de doctorat, Iași, 1998, p. 14.

⁴²⁹ În legătură cu interdependența condiției juridice a străinului și conflictul de legi, se vedea Filipescu I.P., *Drept internațional privat*, Editura „Actami”, București, 1999, p. 216; Căpățână, *Delimitarea dintre regimul străinilor și dreptul conflictual din punctul de vedere al obiectului de reglementare.*, în SCJ nr.3/1967, p. 349; Lipovanu I., *Capacitatea civilă, conținut al legii personale*, în CSJ nr. 4/1969, p. 674.

Codul civil al Republicii Moldova (art. 1587, alin. 2). Stipulațiile respective sunt în totală concordanță cu art. 1 al Convenției de la Haga cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei din 12 aprilie 1930. Astfel, soluționarea tuturor chestiunilor, care ar arăta dacă o persoană posedă sau nu cetățenia unui anumit stat va avea loc în conformitate cu legislația națională a aceluși stat.⁴³⁰ Această prevedere consacră o excepție de la regula calificării instituțiilor juridice după legea forului.⁴³¹

O situație aparte se poate referi la persoanele care conform unei asemenea calificări pot avea două sau mai multe cetățenii sau nu posedă nici o cetățenie. În acest caz, suntem în fața unui conflict de cetățenie care poate fi atestat *pozitiv* sau *negativ*.⁴³²

Conflictul pozitiv de cetățenie dă naștere la *pluricetățenie*, cea mai frecventă fiind dubla cetățenie sau *bipatriidia*. În mare parte, statele ocupă o poziție negativă față de dubla cetățenie, deoarece aceasta poate conduce la unele situații nedorite și, de unele ori, complicate.⁴³³ Astfel, exercitarea protecției diplomatice poate fi îngreunată, situație care a dat naștere în practica internațională la stabilirea, așa-zisei, „cetățenii dominante”. Pentru a depăși conflictul pozitiv de cetățenii, au fost adoptate un șir de convenții pentru evitarea sau reglementarea dublei (multiplei) cetățenii. Dintre acestea putem, numi Convenția de la Haga (1930), cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei Convenția de la Strasbourg din 1961, privind reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii și obligațiile militare în caz de pluralitate de cetățenii, Convenția privind cetățenia femeii măritate din 1957⁴³⁴ și, mai recent, Convenția europeană privind cetățenia din 1997.

Conflictul pozitiv de cetățenii poate duce la situația ca persoana să aibă o altă cetățenie pe lângă cetățenia forului. În acest sens, legea română nr.105/1992 la art.12, alin.2 stipulează că „legea națională a cetățeanului român care, potrivit legii străine, este considerat că are o altă cetățenie, este legea română”. La fel, codul belgian prevede „Toute référence par la présente loi à la nationalité d'une personne physique qui a deux ou plusieurs nationalités vise: 1° la nationalité belge si celle-ci figure parmi ses nationalités” (art. 3, alin. 2, lit. 1). Formularea textului de la art. 1587, alin. 5 din Codul civil al R. Moldova este analogă celor prezentate mai sus, astfel că „legea națională a cetățeanului Republicii Moldova care, potrivit legii străine, este considerat că are o altă cetățenie, este legea Republicii Moldova”. Și aceste prevederi sunt în conformitate cu Convenția din 1930 și anume cu art. 3 al acesteia care prevede că persoana care posedă cetățenia a două sau mai multe state poate fi privită de către fiecare dintre aceste state ca fiind resortisantul propriu. Așadar, legea română se va aplica cetățenilor români, precum și legea moldovenească se va aplica cetățenilor moldoveni, chiar dacă aceștia au dobândit și o altă cetățenie, atâta timp cât ei nu au pierdut cetățenia României sau, respectiv, cea a Republicii Moldova.

În alt caz, un străin poate avea mai multe cetățenii și nici una dintre acestea să nu fie a forului. Pentru a da o soluție, sistemele de drept internațional privat prevăd că legea națională a străinului este legea statului cu care acesta ar prezenta cele mai strânse legături. De exemplu, aceasta reiese explicit din textul art. 3, alin. 2, lit. 2 al codului belgian din 2004:

⁴³⁰ Popescu D. A., Harosa M., *Drept internațional privat, Tratat elementar*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 46.

⁴³¹ Calificarea după o altă lege este admisă expres la art.1578 Cod civil al R. Moldova.

⁴³² Pogolșa S., *op. cit.*, p. 23 și urm.

⁴³³ Cum ar fi, de exemplu, obligarea unei persoane de a-și satisface serviciul militar față de două sau chiar mai multe state.

⁴³⁴ După cum remarcă prof. D. A. Popescu (a se vedea Popescu D.A., Harosa M., *op. cit.*, p. 47), această convenție este depășită ca urmare a adoptării la 1 martie 1980 a Convenției NU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare care privesc femeile.

„Dans les autres cas, la nationalité de l'État avec lequel, d'après l'ensemble des circonstances, cette personne possède les liens les plus étroits, en tenant compte, notamment, de la résidence habituelle”. Se consideră, astfel, că cele mai strânse legături ar prezenta legea reședinței obișnuite. Asistăm iarăși la tendința de a înlocui legea domiciliului cu legea reședinței. Legea română nr. 105 din 1992, prevede la art. 12, alin. 3 că în situația când un străin posedă multiple cetățenii și nici una dintre acestea nu este română, legea care va governa statutul său este legea domiciliului sau, în lipsă, a reședinței. Codul civil moldovenesc, conform art. 1587, alin. 2, se limitează, în acest sens, numai la instituirea regulii de *proper law*, adică face trimitere către legea care are cea mai strânsă legătură, fără a da, însă, vre-un punct de reper.⁴³⁵ Pentru a determina sistemul de drept cu care statutul bipartidului prezintă legăturile cele mai strânse poate fi reținută, prin analogie, soluția de la art. 455 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Textul acestui articol, referindu-se la legea aplicabilă capacității procesuale a persoanei ce posedă mai multe cetățenii, instituie o prezumție legală care prevede că ar exista asemenea legături cu legea statului unde își are domiciliul sau, în lipsă, reședința persoana fizică⁴³⁶. Deci, după cum susține prof. D.A. Popescu, *lex domicilii* sau legea reședinței reprezintă criterii subsidiare, „ultimative”, de localizare a persoanei și nu evocă intenția legiuitorului de a abandona legea națională ca reper primordial pentru determinarea stării și capacității acesteia. În concluzie, atât domiciliul, cât și reședința reprezintă criterii alternative și subsidiare de localizare a persoanei fizice în privința statutului său personal, respectiv criterii utilizate numai „în caz de egalitate”, adică de dublă sau multiplă cetățenie străină, datorită imposibilității folosirii criteriului apartenenței naționale prin cetățenie, sau, mai precis, datorită neimplicării în căutarea unui criteriu de preferință între legile naționale concurente.⁴³⁷

Conflictul negativ se referă la *apatridie*, adică la situația când o persoană, ca urmare a renunțării la cetățenia originară nu dobândește cetățenia nici unui stat. Apatridia poate lua naștere și ca urmare a nepotrivirii legislațiilor diferitor state în materia cetățeniei, fapt ce nu permite de a încadra persoana respectivă în nici unul din câmpurile de acțiune al acestor legi. Astfel, copii unor apatrizi pot deveni și ei apatrizi dacă se nasc pe teritoriul unui stat care nu aplică principiul *jus soli*. Pentru a reduce sau chiar a elimina consecințele negative ale apatridiei au fost elaborate și adoptate, sub auspiciile ONU, unele convenții speciale, cum ar fi Convenția de la New York din 1954, privind statutul apatrizilor și Convenția din 1961 pentru reducerea cazurilor de apatridie.

Apatridul este pus în situații destul de nefavorabile. Astfel, din cauza că nu are stabilită nici o legătură politico-juridică cu vreun stat el este lipsit de orice protecție diplomatică și, prin urmare, riscă să fie victima anumitor acte de discriminare. Apatridul este obligat să respecte legislația statului de reședință. Acest fapt a condus, în consecință, la ideea că legea care are cea mai strânsă legătură cu statutul său personal este legea statului unde își are domiciliul, iar, în lipsă, reședința. Aceasta va fi considerată legea sa personală.

⁴³⁵ „În cazul în care persoana are două sau mai multe cetățenii, legea națională se consideră dreptul statului cu care persoana are cele mai strânse legături” (art. 1587, alin. 2 Cod civil al R. Moldova).

⁴³⁶ „(1) Capacitatea procedurală de folosință și capacitatea procedurală de exercițiu a cetățenilor străini și apatrizilor în procesele civile este guvernată de *legea națională* (s.n.) a acestora. (2) Se consideră lege națională a cetățeanului străin legea statului a cărui cetățenie o deține. Dacă cetățeanul, concomitent cu cetățenia Republicii Moldova, are și o altă cetățenie, legea lui națională se considera legea Republicii Moldova. În cazul în care persoana deține cetățenia mai multor state, legea lui națională se consideră legea statului în care își are *domiciliul* (s.n.)” (art. 455, alin. 1 și 2 Cod de procedură civilă al R. Moldova).

⁴³⁷ Popescu D.A., Harosa M., *op. cit.*, p. 36.